

JE LI ODGOVORNOST SLUČAJNA, NAMETNUTA ILI IZABRANA ? (radionica)

Možemo smatrati kako je zgodno živjeti s iluzijom da su okolnosti ili drugi ljudi odgovorni za kvalitetu našeg života, ali stvarnost je da smo mi odgovorni (sposobni za odgovor) za naše izbore.

S. R. Covey, 1997.

Na dugotrajnom, sustavnom i složenom putu ostvarivanja Kvalitetne škole (škole bez prisile), kako je vidi William Glasser, jedno od nezaobilaznih pitanja jest i pitanje odgovornosti temeljnih činitelja uključenih u proces odgoja i naobrazbe. Sudeći prema rezultatima prakse, dosadašnji pristupi tom pitanju ne dovode do bitnih pomaka naprijed koji bi zadovoljavali učenike, učitelje, odgojitelje, ravnatelje, roditelje, stručne suradnike i ostale uključene sudionike. Ako je zaista točno da takvi pristupi ne daju ploda i ako se oko takva zaključka usuglase temeljni činitelji u odgoju, onda se stvaraju preduvjeti za razmatranje nekih novih mogućih pristupa koji pitanju odgovornosti i drugim važnim pitanjima odgoja prilaze na drugačiji način.

Odgovornost (na engl. responsibility = response +able) zapravo znači biti sposoban (biti u mogućnosti) odgovoriti na ono što pojedincu dolazi iz okoline kao informacija. Odgovornost podrazumijeva svijest o postojanju mogućnosti izbora. Po nekima odgovoriti znači reagirati, dok po drugima odgovoriti znači izabrati. Po jednima stvari nam se događaju, po drugima mi svjesno, hotimice, s razlogom izabiremo svoj odgovor na izvana dobivenu informaciju. Oni koji vjeruju u dominantnu snagu izvanjskih činitelja na ponašanje pojedinca vjeruju istovremeno da sami mogu upravljati ponašanjem drugoga, ali i da drugi mogu upravljati njima. Tada je lokus kontrole (mjesto iz kojeg se upravlja ponašanjem) smješten izvan pojedinca te se njegova reaktivnost tumači S-R (stimulus-response / podražaj-odražaj) modelom. Oni pedagoški pristupi i oni pedagoški djelatnici koji S-R model imaju kao teorijski background za svoje djelovanje osuđeni su, volo-nolo, na manji ili veći neuspjeh. Taj model kao temeljna paradigma perpetuira u nizu postojećih pedagoških pristupa.

Teorija izbora (choice theory) Williama Glassera, utemeljitelja Kvalitetne škole (škole bez prisile), vidi odgovornost kao izabrani unutarnji odgovor pojedinca, a lokus kontrole smješta unutar pojedinca. Teorija izbora (u posljednje vrijeme Glasser je zna nazivati novom psihologijom osobne slobode) koja je dijametralno suprotna S-R modelu drži da (je):

- o Svaki čovjek (učenik, učitelj, roditelj ...) motiviran iznutra
- o Svaki čovjek (učenik, učitelj, roditelj ...) izabire svoja ponašanja
- o Svaki čovjek (učenik, učitelj, roditelj ...) odgovoran za svoje ponašanje
- o Svaki čovjek (učenik, učitelj, roditelj ...) ima u svom repertoaru ponašanja i druga moguća ponašanja.

To znači da svaki sudionik u odgojno-obrazovnom procesu (učitelj, učenik, roditelj, ravnatelj, stručni suradnik ...) ima mogućnost izbora odgovora na ono što

prima kao informaciju, savjet (zahtjev, naredbu) ili na ono što mu se događa. Ovdje se svaki pojedini sudionik tretira kao subjekt koji svjesno, hotimično i proaktivno djeluje u cilju zadovoljavanja svojih i tuđih potreba.

Nadalje, to znači da:

- θ Učitelj odlučuje što će i kako će razmišljati i djelovati (kako će se odnositi prema sebi, učenicima, kolegama, ravnatelju, stručnim suradnicima, roditeljima, svom predmetu ...);
- θ Učenik odlučuje kako će on razmišljati (o sebi, učitelju, školi, predmetu ...) i kako će djelovati u školi, izvan škole ...
- θ Roditelj odlučuje kako će on gledati na svoje dijete/učenika, školu, učitelja ... i što će poduzimati;
- θ Ravnatelj odlučuje ...
- θ Stručni suradnik odlučuje ...

Očividno je kako se S-R paradigmom ne može doći do subjekta u odgoju (u koji se mnogi pedagoški djelatnici zaklinju); jedina paradigma koja stvara pretpostavke za postizanja drugačijih, poboljšanih odnosa u školi jest Teorija izbora. Paradoksalno je vidjeti nerealna očekivanja sljedbenika S-R paradigme koji ustrajno, trošeći goleme resurse, pokušavaju postići uspjeh izborom krivoga početnog predloška.

Kvalitetna škola ne može se graditi na S-R paradigmi. Put od neodgovornog do odgovornog ponašanja bilo kojeg sudionika u odgoju i naobrazbi zahtijeva usvajanje novih teorijskih koncepata.

Tijekom radionice, u trajanju 3 školska sata, 20-ak sudionika/djelatnika iz osnovne škole upoznat će temeljne postulate Teorije izbora te u zgnusnutom i interaktivnom ozračju razmotriti mogućnosti koje im ona pruža u pedagoškom radu.

Literatura:

- N. Branden (1992). THE POWER OF SELF-ESTEEM, Health Communications Inc., Deerfield Beach, Florida
- S. R. Covey, A. R. Merrill, R. R. Merrill (1997). FIRST THINGS FIRST EVERY DAY, A Fireside Book, NY
- S. R. Covey (1991). PRINCIPLE CENTERED LEADERSHIP, A Fireside Book/Simon&Schuster, NY
- W. Glasser (1994). KVALITETNA ŠKOLA, Educa, Zagreb
- W. Glasser (1997). TEORIJA KONTROLE, Alinea, Zagreb